

”Kære lille Tulle! Tak for brevet jeg modtog i Dag. For denne Gang maa Du nøjes med et Par Postkort ... ”
(Lidt om postkortets historie på Bornholm)

Således skrev den unge Thor Eriksen på Bornholm til sin forlovede Christine Bidstrup, der var i huset i Fjenneslev på Sjælland i 1908. De skrev mange postkort til hinanden især i deres unge år, hvor de begge havde arbejde forskellige steder i Danmark og udlandet. De samlede postkortene i albums og siden da har deres efterkommere passet godt på de mange kærlige hilsener og praktiske oplysninger, der blev udvekslet mellem det unge par.

I offentlige samlinger, på museer og i arkiver og ikke mindst hos private, findes gamle postkort i store mængder. Nu – som i postkortets barndom – et yndet samlerobjekt. I postkortets storhedstid før Første Verdenskrig købte man kortene hos boghandlere og i kiosker og samlede dem i særlige postkortalbums. I dag handles de gamle postkort på nettet til forbløffende priser hos de mest anerkendte auktionsfirmaer. Der er nok at samle på, de fylder ikke så meget og de er grundlaget for mange timers hyggelig adspredelse.

Tre kolorerede postkort, de to til venstre er håndkolorerede. Hammershuskortet er trykt af ”Verlag Arthur Schuster Stettin”. 1900-1910

Vores interesse for postkortene skyldes primært deres topografiske værdi. Og der er næppe den afkrog af Bornholm, der ikke er blevet fotograferet og udgivet som postkort. Det, at det har været så populært (og dermed en god forretning) at skrive postkort, har gjort, at Bornholm er særdeles godt fotoregistreret, specielt i den periode, man kalder for postkortets ”guldalder”, dvs. ca. 1905-1915. Første Verdenskrig lagde en dæmper på ”postkortepidemien”, bl.a. forsvandt jo de mange turister, der havde været det største grundlag for postkortsalg. Postkortinteressen fortsatte efter Første Verdenskrig, om end med mindre styrke, og først i vor tid synes de digitale kommunikationsmedier at have sat en begrænsning på postkortets store popularitet. Internettet har vendt op og ned på vores måde at kommunikere med hinanden på.

Men postkortene rummer naturligvis også en erhvervshistorie. Vender man det bornholmske kort om, vil man altid kunne finde navnet på postkortets udgiver. Det kan være et af de store danske forlag som Peter Alstrups Kunstforlag eller Stenders Forlag. Mest almindeligt er det dog, at det er bornholmske forlæggere, oftest boghandlere, der udgiver kortene. De to absolut største er Frits Sørensens og Colbergs Boghandel, begge beliggende på Store Torv i Rønne. Frits Sørensens havde overtaget Bjergs Boghandel i Rønne efter en konkurs i 1879. Han drev virksomheden med stor succes, indtil han i 1933 solgte den til William Dam. Colbergs Boghandel blev oprettet i en del af familiens ejendom på Store Torv o. 1870. (Resten var trykkeri). Hans Colberg indrettede nogle fag ud mod Torvet til boghandel. Begge boghandler udgav postkort i stor stil

fra o. 1900 – og konkurrerede heftigt med hinanden. Begge postkortforlag købte fotografier af de lokale fotografer – måske også af fotografer udenfor øen – men desværre skrev de aldrig på postkortet, hvem fotografen var. Bornholms Museum modtog i 1965 Frits Sørensens samling af fotografiske forlæg og i 1999 Colbergs Boghandels store samling af forlæg. Af Frits Sørensens samling fremgår det, at en storleverandør af fotografierne var Th. Yhr i Rønne, Colberg købte billeder bl.a. af Alfred Kjøller i Allinge.

Havnebakken i Rønne erhvervet af Frits Sørensens Boghandel og vinterstemning i Allinge af Alfred Kjøller, af Colbergs Boghandel. Begge billeder er af høj kvalitet, begge sirligt retoucherede og begge bestilt i oplag på 1000 stk. hos et trykkeri. Kjøllers billede er også benyttet som "julebrevkort".

Man var så småt begyndt at skrive brevkort til hinanden i 1890erne. Omkring 1900 var de såkaldte kartonkort og "Hilsen fra" litografiske kort populære. Men kortets bagside var forbeholdt navnet på adressaten – det var kun tilladt at skrive en kortfattet hilsen på kortets billedside. I 1905 skete der noget; fra da af blev det tilladt at dele postkortets bagside, således at der var plads til en passende lang hilsen. Da det samtidigt var relativt billigt at sende et kort – 5 øre – og der var udbringning af post flere gange om dagen, blev det pludselig en gevaldig dille at skulle skrive kort til hinanden, gerne flere gange om dagen, også fordi kun et fåtal endnu havde telefon. Det betød bl.a., at der blev et betragteligt behov for mange kort – med mange forskellige motiver – for man ville selvfølgelig ikke sende det samme kort flere gange. Desuden kom det på mode at samle på postkort, og man kunne købe fine postkortsamlemapper til at sætte kortene ind i.

Et "Hilsen fra" litografisk kort fra Frits Sørensens Boghandel og et kort med motiv af Havnebugten i Rønne af Colbergs Boghandel.

Denne nye "niche", som vi vil kalde det i dag, fristede mange til at etablere sig som postkortforlæggere. På Bornholm var der efterhånden en eller flere boghandlere i hver eneste større by, der udgav deres egne kort. Desuden var der enkelte fotografer, som i stedet for at sælge deres billeder til forlæggeren, selv forsøgte sig som postkortudgiver.

Hvis man således nærlæser bagsideteksterne på sine gamle postkort (eller leder efter blindstempler på hjørnerne), vil man på enkelte kort finde fotografnavne som "Chr. A. Møller, Rønne", "H.P. Jacobsen, Allinge", "Ch. L. Sundbøll, Rønne", "A. Kjøller, Allinge", "Victor Lund", "V. Myhre, Svaneke", "Ipsen & Møller, Nexø", "Ad. Møller, Nexø", "Anton Pedersen" m.fl. Fælles for alle fotograferne er, at de især var aktive i

postkortets guldalder, altså årene før Første Verdenskrig. Mange af disse kort er "ægte fotos", men de fleste er trykte. Man vil sikkert også finde flere "ægte fotos" i sin samling, som er helt anonyme. Desværre. Nogle af dem kan være amatøroptagelser. De "ægte fotos" blev formentlig kun udgivet i ganske små oplag. Desuden tilbød fotografene at levere postkort af privates huse, gårde, erhvervsejendomme, interiører etc., kort man kunne bruge som helt private hilsner til familie, venner og forretningsforbindelser. Det benyttede mange sig af.

- 1: Rønne set fra Kastelsodden, ægte foto af Anton Pedersen o. 1906. (Findes også som trykt kort, udgivet af Ad. Møller, Nexø.) 2: Svaneke Havn 1908, trykt kort, stemplet H.P.J.A. for H.P. Jacobsen, Allinge.
3: Brænding 1908, trykt postkort, Ad. Møller, Nexø (Nexø staves skiftevis med x og ks).
4: Bornholms Væbning 1912, ægte foto af Ch. L. Sundbøll, Rønne.

Det er i dag meget populært at samle på postkort og seriøse postkortsamlere samler på varianter af kort, fordi de samme motiver blev handlet og udgivet af forskellige forlæggere, ligesom forskellige motiver blev gengivet i forskellig udformning i flere årtier. De trykte kort er forsynet med løbenumre mm. – også det er vigtigt for samlerne. En bornholmsk postkortsamler har således angiveligt over 10.000 forskellige bornholmske kort, hvilket naturligvis indbefatter mange forskellige varianter af samme motiv. Når man er postkortsamler ser man selvfølgelig også efter frimærker, efter hvordan frimærket er sat på kortet og – ikke mindst - på stemplerne. Alt dette må give anledning til mange hyggelige timers granskning af store postkortsamlinger.

avk, opdateret 26.2.2011.